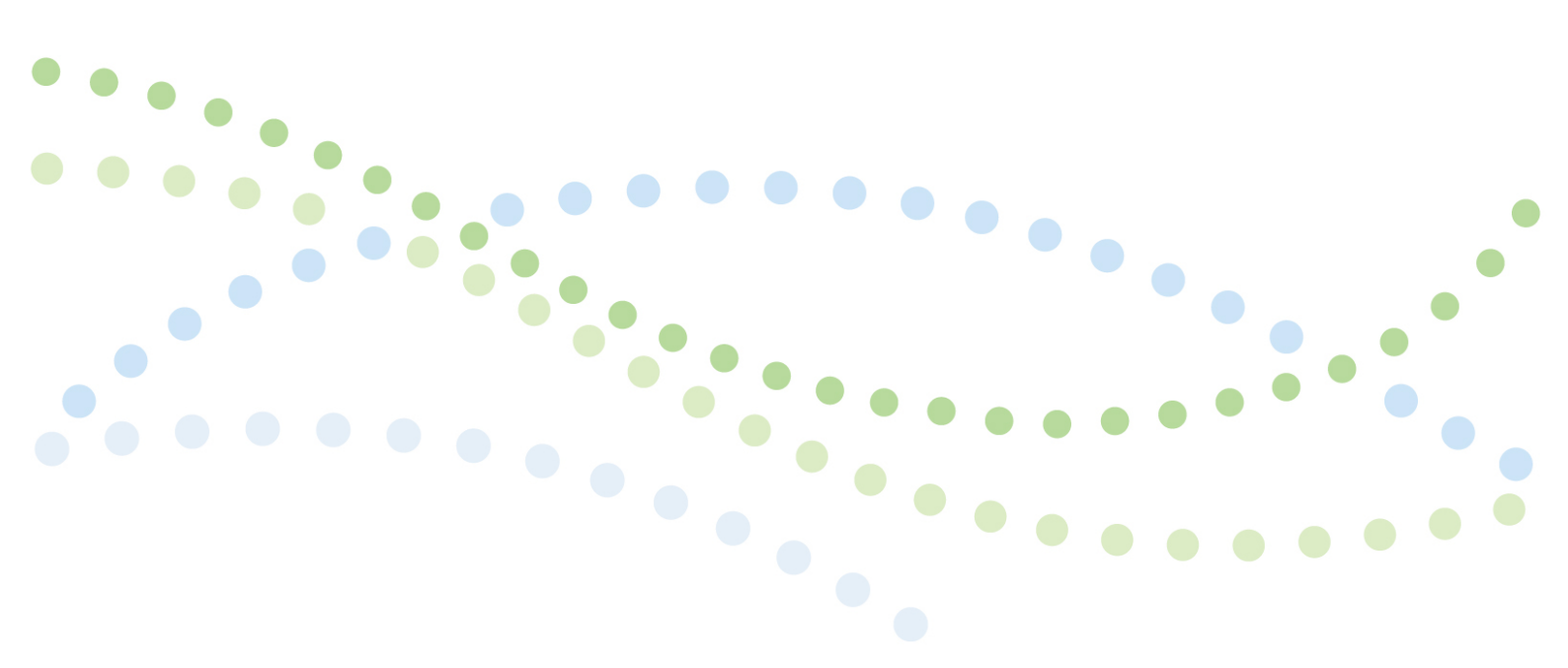

Eftirlit með velferðarpáttum sláturdýra

Janúar 2024

Efnisyfirlit

1. Inngangur	2
2. Skilgreiningar	2
3. Lagagrunnur	2
4. Skyldur frumframleiðanda	3
4.1. Hreinleiki	3
4.2. Helti	3
4.3. Sár/áverkar	3
4.4. Holdafar	3
4.5. Merkingar	3
5. Skyldur sláturleyfishafa	4
5.1. Hreinleiki	4
5.2. Helti	4
5.3. Sár/áverkar	4
5.4. Holdafar	4
5.5. Merkingar	5
6. Skyldur eftirlitsdýralæknisins	5
6.1. Hreinleiki	5
6.2. Helti	5
6.3. Sár/áverkar	5
6.4. Holdafar	6
6.5. Merkingar	6
7. Mat á velferðarþáttum – töflur	6

1. Inngangur

Tilgangur þessara leiðbeininga er að samræma skoðanir eftirlitsdýralækna á velferðarþáttum í sláturhúsum. Leiðbeiningarnar byggja á kröfum í lögum og reglugerðum sem fjalla um velferð, hreinleika og merkingar sláturdýra, innra eftirlit sláturhúsa með þessum þáttum og eftirlit sem framkvæmt er af eftirlitsdýralæknum í sláturhúsum. Til stuðnings við eftirlitið fylgja ljósmyndir með leiðbeiningunum. Þó svo að leiðbeiningarnar séu ætlaðar eftirlitsdýralæknum í sláturhúsum geta þær einnig nýst öðrum stjórnvöldum, matvælaframleiðendum og sláturhúsum.

Gæðaskjöl Matvælastofnunar sem tengjast þessum leiðbeiningum:

- VLY-116 Viðbrögð við eftirliti með velferðarþáttum og merkingum sláturdýra
- EBL-213 Mat á dýravelferðarþáttum við eftirlit (EBL-214 Evaluation of animal-based welfare indicators (EN))
- LBE-032 Eftirlitshandbók Nautgripir
- LBE-077 Eftirlitshandbók Svín
- LBE-114 Eftirlitshandbók Sauðfé og geitur
- LBE-132 Eftirlitshandbók Hross
- LBE-046 Eftirlitshandbók um daglegt eftirlit við slátrun á sauðfé, svínun og stórgripum
- LBE-166 Viðbrögð við frávikum í daglegu eftirliti í sláturhúsum (LBE-173 Reactions to non-compliances during daily inspections in slaughterhouses (EN))
- EBL-066 Krafa um úrbætur (Non-compliance report)

2. Skilgreiningar

Í þessum leiðbeiningum er stuðst við eftirfarandi skilgreiningar á hugtökum:

1. **Frumframleiðslustaður:** Upprunastaður eða upprunabújörð, þaðan sem dýrið er sent í sláturhús;
2. **Frumframleiðandi:** Aðili, framleiðandi, eigandi dýra eða umráðamaður dýra, sem heldur eða hefur umsjón með dýrum sem send eru til slátrunar;
3. **Sláturhús:** Sláturhús eða lítið sláturhús fyrir húsdýr;
4. **Rekstraraðili sláturhúss:** Rekstraraðili í matvælaíðnaði sem annast slátrun.

3. Lagagrunnur

Leiðbeiningarnar eru byggðar á grunni eftirfarandi laga og reglugerða. Hafa skal í huga að löggjöfin getur tekið breytingum:

- [Lög nr. 93/1995 um matvæli](#)
- [Lög nr. 55/2013 um velferð dýra](#)
- [Reglugerð nr. 102/2010 um gildistöku reglugerðar EB nr. 178/2002 um almennar meginreglur og kröfur samkvæmt lögum um matvæli, um stofnun Matvælaöryggisstofnunar Evrópu og um málsmeðferð vegna öryggis matvæla auk áorðinna breytinga.](#)
- [Reglugerð nr. 103/2010 um gildistöku reglugerðar EB nr. 852/2004 um hollustuhætti sem varða matvæli.](#)
- [Reglugerð nr. 104/2010 um gildistöku reglugerðar EB nr. 853/2004 um sérstakar reglur um hollustuhætti sem varðar matvæli úr dýraríkinu, auk áorðinna breytinga.](#)
- [Reglugerð nr. 371/2020 um gildistöku reglugerðar EB nr. 2017/625 um opinbert eftirlit og aðra opinbera starfsemi sem miðar að því að tryggja að lögum um matvæli og fóður og reglum um heilbrigði og velferð dýra, plöntuheilbrigði og plöntuverndarvörur sé beitt.](#)
- [Reglugerð nr. 483/2020 um gildistöku framkvæmdareglugerðar EB nr. 2019/627 um samræmt, hagnýtt fyrirkomulag við framkvæmd opinbers eftirlits með afurðum úr dýraríkinu, sem eru ætlaðar til manneldis, í samræmi við reglugerð Evrópuþingsins og ráðsins \(EB\) 2017/625 og um breytingu á reglugerð framkvæmdastjórnarinnar \(EB\) nr. 2074/2005 að því er varðar opinbert eftirlit](#)
- [Reglugerð nr. 527/2017 um velferð dýra í flutningi](#)

- [Reglugerð nr. 911/2012 um vernd dýra við aflifun \(EB nr. 1099/2009\)](#)
- [Reglugerð nr. 916/2012 um merkingar búfjár](#)
- [Reglugerð nr. 1065/2014 um velferð nautgripa](#)
- [Reglugerð nr. 1276/2014 um velferð svína](#)
- [Reglugerð nr. 1066/2014 um velferð sauðfjár og geitfjár](#)
- [Reglugerð nr. 910/2014 um velferð hrossa](#)

4. Skyldur frumframleiðanda

Umráðamenn dýra skulu fylgjast með heilbrigði dýra og vernda þau gegn meiðslum og sjúkdómum. Þeir skulu sjá til þess að sjúk eða slösuð dýr fái tilhlýðilega lækni meðferð eða séu aflífuð. Tryggja skal að útbúnaður sé til staðar svo unnt sé að annast um þau og meðhöndla á viðunandi hátt. Byggingar, innréttingar, girðingar, tæki og tól skulu þannig hönnuð og þeim þannig viðhaldið að þau geti ekki valdið dýrum skaða. Gólf og legusvæði skulu vera með stömu yfirborði. Legusvæði skulu vera þannig gerð að þau valdi ekki meiðslum þegar dýrin liggja og standa upp. Umráðamönnum dýra ber að tryggja dýrunum góða umönnun, þ.m.t. að sjá til þess að þörfum dýranna sé sinnt að jafnaði einu sinni á dag. Tryggja skal gæði og magn fóðurs, beitilands og vatns þannig að fullnægi þörfum dýranna.

4.1. Hreinleiki

Umráðamenn dýra í frumframleiðslu skulu, samkvæmt matvælalöggjöfinni, sjá til þess að sláturdýr og önnur dýr í þeirra umsjón séu hrein. Það er gert með útmokstri og undirburði, réttri hönnun gólfs- og legusvæða, góðri loftræstingu, viðeigandi fóðri og með því að klippa dýr reglulega. Ef dýr óhreinkast engu að síður, þarf að hreinsa þau eins og kostur er áður en þau eru send til slátrunar, t.d. með því að klippa þau eða burstu.

Lög um velferð dýra kveða á um lágmarksaðbúnað dýra. Velferðarreglugerðir eru settar með stoð í lögunum og þar kemur fram að aðbúnaður skuli vera þannig hannaður að dýr haldist hrein. Ef sláturdýr eru verulega óhrein getur það verið merki um brot á dýravelferðarlöggjöfinni á frumframleiðslustað.

4.2. Helti

Fylgjast skal með heilbrigði klaufa/hófa og snyrta þær svo tryggt sé að dýr líði ekki fyrir vanhirðu þeirra. Óheimilt að flytja dýr nema þau séu nógu vel á sig komin til að þola fyrirhugaða ferð og öll dýr skal flytja við aðstæður sem tryggja að þau verði ekki fyrir meiðslum eða þjáist að óþörfu. Særð dýr og dýr sem eru veikburða eða bera sjúkdómseinkenni, eru óhæf til flutnings ef þau geta ekki hreyft sig af eigin rammleik og geta ekki gengið óstudd eða ef það veldur þeim sýnilegum sársauka.

4.3. Sár/áverkar

Fyrirbyggja skal eins og kostur er sár og áverka á býlinu og meðhöndla ef þörf krefur. Særð dýr og dýr sem eru veikburða eða bera sjúkdómseinkenni, eru ekki fær til flutnings ef þau eru með djúp, opin sár.

4.4. Holdafar

Dýr skulu uppfylla lágmarkskröfur um holdafar, 2,5 fyrir nautgripi, 2,0 fyrir svín, 2,5 fyrir sauðfé og 2,0 fyrir hross.

4.5. Merkingar

Skyld er að einstaklingsmerkja geitur, hross, nautgripi, sauðfé og svín, nema undanþága sé til staðar í merkingarreglugerð. Umráðamaður búfjár ber ábyrgð á að allt búfé sem alið er á hans vegum sé merkt innan tilskilins tíma frá fæðingu með viðurkenndu merki, sem fylgja á dýrinu alla ævi þess. Óheimilt er að breyta eða fjarlægja einstaklingsnúmer/merki dýrs eða eldishóps, nema það sé orðið ólæsilegt eða skemmt. Missi dýr merki, glatist það, eða það verði ólæsilegt, skal umráðamaður endurmerkja dýrið með merki sem tryggir rekjanleika þess við fyrri merki og hjarðbók. Umráðamaður búfjár er ábyrgur fyrir skráningu upplýsinga um öll dýr hjarðar sinnar í sérstaka hjarðbók,

í miðlægan gagnagrunn ef hann er til staðar en annars á skýrsluform, sem Bændasamtök Íslands láta í té og viðurkennt er af Matvælastofnun.

5. Skyldur sláturleyfishafa

Rekstraraðilar sláturhúsa, skulu sjá til þess að dýr sem koma til slátrunar séu rétt auðkennd, að þeim fylgi matvælaferlisupplýsingar, að dýrin séu hrein, heilbrigð og að öðru leyti í ásættanlegu ástandi við komuna í sláturhúsið. Sláturleyfishafi (dýravelferðarfulltrúi) skal leggja kerfisbundið mat á velferðarskilyrði hvernar sendingar af dýrum við komu þeirra í sláturhúsi. Óheimilt er að flytja dýr nema það sé nógu vel á sig komið til að þola fyrirhugaða ferð og öll dýr skal flytja við aðstæður sem tryggja að þau verði ekki fyrir meiðslum eða þjáist að öþörfu.

Í gæðahandbók sláturhússins skulu vera verklagsreglur sem kveða á um hvernig sláturleyfishafi hyggst tryggja að sláturdýr uppfylli kröfurnar hér að ofan. Ef slík dýr koma til slátrunar skal sláturleyfishafi bregðast við og láta eftirlitsdýralækni vita. Sláturleyfishafi skal halda ská yfir eigið innra eftirlit með þessum þáttum og viðbrögðum þeim tengdum.

5.1. Hreinleiki

Samkvæmt löggjöf á sláturleyfishafi að sjá til þess að dýr, sem sláturhúsið samþykkir að taka við til slátrunar, séu hrein. Sláturleyfishafi skal jafnframt grípa til viðeigandi úrbóta t.d. með því að hægja á sláturlínu eða raka dýrin eða að öðrum kosti fjarlægja þau af sláturlínu og farga þeim ef ekki er hægt að tryggja hreinlæti við slátrun þeirra. Ef sláturleyfishafi verður þess áskynja að óhrein dýr séu flutt til slátrunar eða þau óhreinkast óeðlilega mikið í flutningi, verður hann að grípa til viðeigandi aðgerða til að leiðrétta það.

Sláturleyfishafi ber ábyrgð á að sláturdýr séu hrein bæði í flutningum á vegum sláturhússins og á vegum flutningsaðila í verktöku fyrir sláturhúsið. Sláturleyfishafi/flutningsaðili metur, á grundvelli mats á hreinleika sláturdýrsins, hvort mögulegt sé að sláttra dýrinu á hreinlegan hátt, hvort þörf sé á að gripið sé til aðgerða til að koma í veg fyrir að afurðir óhreinkist við slátrun eða hvort dýrið sé það óhreint að fyrirbyggjandi aðgerðir dragi ekki nægjanlega úr áhættunni á að afurðir óhreinkist við slátrun. Í slíkum tilfellum ætti ekki að flytja dýrið í sláturhús. Sláturleyfishafi verður að sjá til þess að allir flutningsaðilar á hans vegum, þ.á.m. verktakar, séu meðvitaðir um framangreindar hreinleikakröfur til sláturdýra.

5.2. Helti

Ekki skal flytja dýr sem geta ekki hreyft sig af eigin rammleik án mikils sársauka og geta ekki stigið í alla fjóra fætur. Ef dýravelferðarfulltrúi verður var við að dýr sé áberandi halt við komu í sláturhús skal hann meta hvort dýrið skuli aflífað á bílnum, hvort það geti gengið að aflifunarbás og fái forgang í slátrun eða hvort það skuli sett í sjúkrastíu. Slík dýr skal tilkynna til eftirlitsdýralæknis.

5.3. Sár/áverkar

Ekki skal flytja dýr með djúp opin sár eða ógróin sár eftir aðgerðir. Ef dýravelferðarfulltrúi verður var við að dýr sé með sár/áverka þarf að meta hvort dýrið líði fyrir það og/eða hvort sárið beri merki um sýkingu (bólga, roði og hiti). Allt eftir alvarleika sára/áverka skal dýravelferðarfulltrúi meta hvort dýrið skuli aflífað á sláturbílnum eða komið fyrir í sjúkrastíu. Slík dýr skal tilkynna til eftirlitsdýralæknis.

5.4. Holdafar

Óheimilt er að flytja grindhóradýr til slátrunar (holdastig 1-1,5), þar sem það er ekki nógu vel á sig komið til að þola fyrirhugaða ferð. Ef dýravelferðarfulltrúi verður var við grindhóradýr á flutningabíl skal það aflífað á bílnum ef það getur ekki gengið af bílnum af eigin rammleik eða að öðrum kosti sett í sjúkrastíu. Slík dýr skal tilkynna til eftirlitsdýralæknis.

5.5. Merkingar

Berist ómerkt dýr í slátturétt sláturhúss skal það tilkynnt eftirlitsdýralækni. Dýrinu skal slátrað en heilbrigðisskoðun eftirlitsdýralæknis frestað eða tryggt við heilbrigðisskoðun eftirlitsdýralæknis og stimplun að afurðirnar fari ekki til manneldis.

Matvælastofnun (héraðsdýralæknir í því umdæmi sem sláturhúsið er í) getur veitt undanþágu frá þessu ákvæði ef viðhlítandi skýringar koma fram á því af hverju dýrið er ómerkt og hægt er að sýna fram á uppruna þess m.a. hvaða einstaklingsnúmer dýrið hafði og skráningu í hjarðbók. Undanþágubeiðni skal berast héraðsdýralækni a.m.k. með sólarhrings fyrirvara. Það er á ábyrgð sláturhúss og/eða eiganda búfjár að sýna fram á uppruna og veita skýringar sem og óska eftir undanþágu þessari fyrir heilbrigðisskoðun eftirlitsdýralæknis.

6. Skyldur eftirlitsdýralæknisins

Við daglegt eftirlit skal hafa eftirlit með velferð, hreinleika og merkingum dýra og grípa til aðgerða ef einhverju er ábótavant í þeim efnum.

Skoðun fyrir og við slátrun skal skera úr um hvort það tiltekna dýr, sem skoðað er, sýni einhver merki um sjúkleika eða vanhírðu sem ógnað gæti heilbrigði manna og/eða dýra. Í slíkum tilfellum skal eftirlitsdýralæknir grípa til viðeigandi aðgerða og upplýsa stjórnanda sláturhússins og héraðsdýralækni. Viðbrögð eftirlitsdýralæknis við frávikum við merkingar og velferðarþætti, sem í þessum leiðbeiningum eru, skulu vera í samræmi við **VLÝ-116**.

Meta skal hvort dýr sem lenda í gulum flokki hafi yfirhöfuð verið hæf til flutnings eða hvort flytja hefði átt þau við sérstakar aðstæður (tryggt meira rými og mjúkt og stamt undirlag). Dýr sem lenda í rauðum flokki eru ávallt óhæf til flutnings.

6.1. Hreinleiki

Eftirlitsdýralæknir skal meta hvort sláturleyfishafi hafi uppfyllt kröfur um matvælaöryggi varðandi hreinleika sláturdýra og hvort kröfum um velferð hafi verið framfylgt hjá bónda. Mat á hreinleika er samkvæmt töflum í 7. kafla og viðbrögð eru samkvæmt VLÝ-116.

Eftirlitsdýralæknir skal tryggja að óhreinum dýrum (þar sem hætta á mengun kjöts við slátrun er óviðunandi) sé ekki slátrað til manneldis nema sláturhúsið grípi til viðeigandi aðgerða t.d. að hægja á sláturlínu eða raka dýrin eða að öðrum kosti fjarlægja þau af sláturlínu og farga þeim ef ekki er hægt að tryggja hreinlæti við slátrun þeirra.

6.2. Helti

Eftirlitsdýralæknir skal meta fótaheilsu dýra við affermingu og/eða við lifandi skoðun, með sérstaka áherslu á þau dýr sem eru í sjúkrastíu og skal meta hvort slík dýr skulu sett í forgang í aflífun. Ef dýr getur ekki gengið af flutningabílnum af eigin rammleik skal það aflífað þar. Ef eftirlitsdýralæknir verður var við að klauf-/hófhirðu sé verulega ábótavant og/eða ef grunur er um alvarlega hófsperru tilkynni hann það til héraðsdýralæknis í umdæmi viðkomandi innleggjanda. Mat á helti eru samkvæmt töflum í 7. kafla og viðbrögð eru samkvæmt VLÝ-116.

6.3. Sár/áverkar

Eftirlitsdýralæknir skal meta sár og áverka dýra við affermingu og/eða við lifandi skoðun, með sérstaka áherslu á þau dýr sem eru í sjúkrastíu. Meta skal alvarleika sáranna/áverkanna, hvort merki sé um sýkingu eða hvort um er að ræða djúp opin sár (t.d. inngróin horn á sauðfé). Mat á sárum/áverkum er samkvæmt töflum í 7. kafla og viðbrögð eru samkvæmt VLÝ-116.

6.4. Holdafar

Eftirlitsdýralæknir skal meta holdafar dýra við affermingu og/eða við lifandi skoðun, með sérstaka áherslu á þau dýr sem eru í sjúkrastíum. Ef grindhórað dýr getur ekki gengið skal það aflífað á flutningabílnum. Skrokkum af grindhóruðum dýrum skal farga. Mat á holdastigi er samkvæmt töflum í 7. kafla og viðbrögð eru samkvæmt VLY-116.

6.5. Merkingar

Berist ómerkt dýr í sláturhús skal dýrinu slátrað en heilbrigðisskoðun frestað eða tryggt við heilbrigðisskoðun að stimplun fari ekki fram og að afurðirnar fari ekki til manneldis.

Eftirlitsdýralæknir skal kanna hjá héraðsdýralækni hvort undanþága frá reglugerð nr. 916/2012 hafi verið veitt. Ef hún er ekki fyrir hendi er ákveðið í samráði við héraðsdýralækni hvort henda eigi skrokk og afurðum þar sem rekjanleiki er ekki tryggður. Eiganda er gefið tækifæri til þess að sanna að um rétt dýr er að ræða.

Fölöld, sem slátrað er fyrir 10 mánaða aldur, skulu auðkennd þannig að fæðingarnúmer móður sé gefið upp við slátrun.

Matvælastofnun er heimilt að veita undanþágu frá því að merkja grísi til slátrunar með merki að uppfylltum öllum eftirfarandi skilyrðum:

1. Grísirnir hafi ekki verið meðhöndlaðir með lyfjum eftir fráfærur.
2. Grísirnir eru auðkenndir fæðingarbylí fyrir flutning frá fæðingarbylí.
3. Grísirnir eru fluttir beint frá fæðingarbylí eða eldisbúi í sláturhús.
4. Við flutninginn sé aðeins flutt frá einu fæðingarbylí eða einu eldisbúi í einu.
5. Við flutninginn sé aðeins flutt frá einum framleiðanda í einu.
6. Við flutninginn eru aðrir gripir s.s. gyltur, geltir og lyfjameðhöndlaðir grísir með merki.
7. Við slátrun er tryggt að viðkomandi hópur sé sundurgreindur frá öðrum sláturhópum.

Framleiðanda og sláturleyfishafa ber að sýna fram á að ofangreindum skilyrðum sé fullnægt til að undanþága sé gefin til að merkja ekki sláturgrísi.

7. Mat á velferðarþáttum – töflur

Töflurnar eru ætlaðar til notkunar við eftirlit á velferð í sláturhúsum til að meta hvort ástand dýranna samræmist lögum og reglugerðum um velferð dýra.

Farið er í hverja stíu og skoðað á sláturlínu hvort það séu einhver dýr sem lenda í rauðum eða gulum flokki.

Dýr/ hópur dýra frá hverjum innleggjanda er talið sér.

Best er að byrja að skima hvort það eru dýr í rauðum flokki. Rautt þýðir að ástandið er ekki í lagi og ekki hafi verið brugðist við. Eitt dýr sem flokkast í rautt er nóg. Ef eitt dýr er metið í rauðan flokk við skoðun og ekki hefur verið brugðist við með viðeigandi hætti svo sem sjúkrastíu, dýralæknaskoðun og meðhöndlun o.s.frv., fær skoðunaratriðið "frávik", eða "alvarlegt frávik". Hins vegar, ef rétt hefur verið brugðist við og úrbætur eru í vinnslu er skoðunaratriðið skráð í gulan flokk.

Dýr í gulum flokki þýðir að ástand dýrsins er „á mörkunum“ og þarfnast ýtarlegra mats og eftirfylgni. Ef dýr flokkast gul þá fer fjöldi þeirra dýra sem eru gul/„á mörkunum“ að skipta máli fyrir heildar niðurstöðu. Það er gert með því að meta hlutfall dýra sem flokkast gul út frá heildarfjöldanum. Hlutfallið segir til um hvort skoðunaratriðið flokkist þá í lagi (græn), þarfnist eftirfylgni (gul) eða sé ekki lagi og skráð sé "frávik", eða "alvarlegt frávik". Athugið gult er EKKI = frávik og rautt = alvarlegt frávik, heldur þýðir rauð flokkun að skoðunaratriðið er merkt "frávik" eða "alvarlegt frávik". Eftirlitsdýralæknir verður að meta alvarleikann.

Dýr geta lent í þremur mismunandi flokkum:

- **Grænn flokkur:** Í lagi
- **Gulur flokkur:** Þarfnast athugunar
 - Ef hlutfall dýra sem eru flokkuð gul er **< 5%** er skoðunaratriðið metið „í lagi“.
 - Ef hlutfall dýra sem eru flokkuð gul er á bilinu **5-15%** gæti býlið þurft meiri eftirfylgni í formi tíðara eftirlits. Almennt ekki skráð frávik við skoðunaratriðið fyrr en hlutfall þeirra sem flokkast gulir eru >15% af hópnum.
 - Ef hlutfall dýra sem eru flokkuð gul er **> 15%** fær skoðunaratriðið „**frávik**“, eða „**alvarlegt frávik**“. Eftirlitsdýralæknir metur hvort eigi betur við út frá alvarleika. Viðbrögð skv. VLY-116.
- **Rauður flokkur:** Ekki í lagi – viðbrögð skv. VLY-116.